

Християнството и политиката в нашето съвремие

Лекция на професор Георги Бакалов

Често пъти като наблюдатели или като потърпевши си задаваме въпроса, откъде у нас в последните петнадесетина години се натрупа толкова омраза и първична агресивност, толкова лъжа и лицемерие, такива крещящи диспропорции между бедност и богатство в едно доскоро хомогенно общество. Опитите на съвременни медийни монополисти да обяснят това злонравно явление само с икономически причини е реновация на марксистките тези, които и в миналото търсеха обяснения на причинно-следствените връзки в човешкото развитие само в материалната сфера. Малцина проумяват очевидния факт, че днешната първична бездуховност е следствие

на полувековната манипулация на общественото съзнание с инструментите на атеизма и класовата ненавист, от преклонението пред гении на човеконенавистничеството и последвалата им безнаказаност. Повече от две поколения българи израснаха в обстановка на фалшив морал и насаждано колективистично съзнание без уважение към вярата, традицията и националните достояния.

Заклеймяването им като "буржоазни", "шовинистични" и "религиозни" (разбирай назадничави и суеверни), тласнаха младите поколения към сурогатите на интернационализма и изповядването на класова ненавист навсякъде извън блоковото пространство на социализма. Плодовете на десетилетното манипулиране днес са видими по всички етажи на социалната йерархия, въпреки лицемерното и показно завръщане към отречените ценности и добродетели.

Третото хилядолетие ни въведе в ера на по-висока духовност и проверени критерии за хуманност. Нашето минало е християнско. По думите на св. Йоан Златоуст човешката душа е по природа християнска и човек въпреки перипетиите в своето развитие неизбежно се завръща към богоустановените норми на поведение.

Днес християнската църква, като най-висша институция на християнството, се приема като необходим морален коректив, поради което и очакванията спрямо нея са така големи. Както никога досега църквата е изправена пред дилемата - да запази традицията, без да се променя или да се впише по-активно в съвременната менталност и така да достигне до сърцата и съзнанието

на повече вярващи и прозрели. Очевидно е, че тя не може да се разглежда като непроменима даденост през вековете, след като в основата на нейната мисия е заложена борбата със злото. Сам Исус Христос казва: не мислете, че дойдох да донеса мир на земята; не мир дойдох да донеса, а меч (Мат. 10:34).

Христос влага нов смисъл в историята на човечеството, променяйки посоката на неговото развитие. Учението Му е най-радикалната промяна, засегнала всяка

една дейност на човешкото битие. След въвеждането ѝ не е открит по-висш смисъл в нито една психофизична форма извън триемата Бог-Човек-История. От това произтича и величието на християнското религиозно учение, което видимо надвишава по смисъл и съдържание всички останали религиозни учения, независимо от яростното отричане на този факт.

В своето историческо съществуване църквата е съжителствувала с различни социални, политически и идейни системи, в които винаги е търсела своето място. Поради редица сложни причини, църквата в християнския Изток се самосъзнава като богочовешка институция, която се противопоставя на държавата, въпреки търсената хармония във взаимоотношенията. Това е така, защото мнозина държавници, в това число и високопоставени клирици, са се опитвали да превърнат църквата в държава, което исконно не отговаря на поставените от Създателя ѝ цели да съществува като богочовешки организъм. Нейна програма не може да бъде коя и да е идеологическа доктрина, колкото морална и демократична да изглежда, защото мисията на църквата е разчертана върху евангелските принципи. Западът се опита да създаде църква-държава чрез една спекулативна интерпретация на учението на Блажени Августин, но в крайна сметка превърна църквата в държава.

От своя страна Православието се опита да хармонизира отношението между двете най-важни институции в човешкото общежитие, като застъпваше идеята за постигане на симфония или да представи църквата спрямо държавата както душата спрямо тялото. Утвърждаването на това психосоматично равновесие запълни цялото източно средновековие, без да постигне крайните си цели.

За християните най-висшите ценности са личността на Бога и личността на човека. Същите, които бяха изцяло отречени от тоталитарните системи на ХХ век и най-вече от комунизма. Християнският девиз "всичко да се използва за личността, а личността за нищо", бе преобърнат с главата надолу и се даде простор на анонимното и манипулирано колективно общество, което напълно унищожи не само персоналното самочувствие, но и личностната инициатива. С това бе отхвърлена една доказана истина, че ако човек се развива хармонично, при цялата си индивидуална неповторимост, той осъществява в пълнота и социалната си значимост.

Християнството и в частност интересуващото ни Православие не може да бъде по ориентация монархично, републиканско или демократично. В това отношение са допускани често пъти големи грешки, защото подобен подход превръща църквата в държава или институция, обслужваща конкретна политическа система. Основното в проповедта на християнството е постигането на "божествения образ" у човека.

Според древнохристиянските екзегети „образ“ се интерпретира като „разум“, „свободна воля“, „любов“ и „самосъзнание“. Това са общочовешки и вечни критерии, които не се вменят в рамките на нито една сътворена от човеците идеологическа система. Така стигаме до важния проблем с връзката между църквата и националната идентичност.

Има същностна несъвместимост между национални и религиозни общности, защото църквата трябва да защитава евангелската идея за общността на верните, която няма национална самоопределеност. В този смисъл християнството би следвало да е противник на националните идентичности, които се разграничават помежду си чрез противопоставяне. Същите неизбежно

постулират секуларни, държавни, културни, политически, расови и други различия.

При някои религии и в частност исляма, в националното съдържание се влага отрицание на иновърните, което придава съвършено друг контекст на религиозната универсалност. Оттук често повтаряното становище, че родното православие е съхранило националното самосъзнание в годините на робството, трябва да се разбира само в неговото религиозно, а не политическо съдържание.

Самата църква по замисъла на своя Създател е наднационална институция. Спекулациите с този принцип са дело предимно на политическия национализъм. Чрез национализацията църквата, като институт на християнството, се лишава от вселенския си характер, от задължението да се грижи за спасението на душите, а не за политическото статукво на вярващите.

Водена от вековни опитности в годините на Западноевропейското Просвещение, Вселенската патриаршия не прие либералните идеи, които господстваха в Европа след 1789 г. Често укоряваният от гръцката националистична историография патриарх Григорий V рязко се противопоставя на опитите за национализация на църквата, защото това променяше съществено ролята ѝ като богочовешки институт. В същата насока се движеха и останалите балкански национални водачи, които настояваха за самостоятелни църкви.

След Гърция през 1833 г. с такива се сдобиха Румъния в 1865, България през 1870 и Сърбия през 1879 г. Аргументът на гръцкия реформатор Адамантиос Кораис, че гърците не могат да се подчиняват на патриарх, който е пленник на султана и гръцките поробители, внася елемент на силна политизация. Стремейки се да запази статуквото на наднационален духовен орган Вселенската патриаршия отказа да признае Българската екзархия през 1870 г. и ѝ наложи схизма за цели 74 години. Ако се върнем в преднационалните епохи, когато се създават първите поместни църкви, ще забележим, че те се изграждат на териториален, а не на национален принцип.

Така Константинополската патриаршия не бе гръцка църква, а контролираща определен териториален диоцез. Римската църква простираше правомощията си върху целия Запад, териториални бяха и патриаршиите на Антиохия, Йерусалим и Александрия. Първото изключение от това правило става Арменската, а след това и в още по-голяма степен Българската църква, която от създаването си през 870 г. бе държавна и народностна. В резултат на одържавяването и национализацията на църквата, постигнатото през предишните векове създаване на общохристиянска общност бе загубено напълно.

В огромното си мнозинство всички занимаващи се с проблемите на взаимоотношенията църква-държава се подчиняват единствено на тезата за народностния, демократичния, същностно-идентичния характер на църквата, т.е. съзнателно я секуларизират, без да забележат отдалечаването и поради това от нейните истински цели и предназначения. Нека да отбележа, че национализирането на църквите става със съдействието на самите тях, което е подчинение на общата тенденция, по същество сепаративна от общохристиянското братство.

В последните години, поради осъзнатата диспропорция в развитието на взаимоотношенията църква-общество се забелязва процес на десекуларизация.

С това се поставя началото на преодоляване тенденцията да се приравнява секуларизацията с модерността.

Религията и в частност християнската има значителен дял в отстраняването на комунизма в Източна Европа. Забелязаната съпричастност у нас на част от клира с бившия комунистически режим е по-скоро личностен избор, отколкото тенденция в живота на съвременната Българска църква. Макар причините за тази необичайна симпатия да са твърде различни, една от тях е и липсата на воля за инициативност у някои архиереи, които в миналото имаха солидно оправдание за собствените си бездействия.